

UTBILDNING FÖR ÖKAD KUNSKAP

Slutredovisning av uppdrag om utbildning till
lärosäten om mäns våld mot kvinnor och våld
i nära relationer, 2019–2020

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, april 2021

Rapport 2021:13

Dnr: ALLM 2020/78

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Kerstin Kristensen

Telefon 0720-85 25 31

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	4
1. BAKGRUND.....	6
2. OM UPPDRAGET.....	7
2.1 Pandemins påverkan på uppdraget.....	8
2.2 Inhämtande av synpunkter.....	8
2.3 Internationell utblick.....	9
3. UPPDRAGETS GENOMFÖRANDE.....	10
3.1 Studien om lärosätenas behov av stöd.....	11
3.2 Kurser som genomförts under 2020.....	12
3.2.1 Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.....	12
3.2.2 Barnafrid, Linköpings universitet.....	13
3.2.3 Ersta Sköndal Bräcke Högskola.....	14
3.3 Kurser som genomförs våren 2021.....	14
3.3.1 Barnafrid, Linköpings universitet.....	14
3.3.2 Ersta Sköndal Bräcke högskola.....	14
3.3.3 Göteborgs universitet.....	15
3.3.4 Malmö universitet.....	15
3.4 Andra aktiviteter inom uppdraget.....	15
3.4.1 Barnafrids webbutbildning – Basprogram.....	15
3.4.2 Enkät till lärosäten med polisprogram.....	16
3.4.3 Hälsöhögskolan i Jönköping.....	16
4. SLUTSATSER.....	18
4.1 Fortsatt kunskapsstöd.....	18
4.1.1 Webbstöd för lärosäten.....	19
4.1.2 Upprepa befintliga kurser.....	19
4.1.3 Utökad målgrupp.....	20
4.2 Kunskap om examensmålets bredd.....	20
4.3 Uppföljning och utvärdering.....	21
4.4 Internationellt arbete.....	21

SAMMANFATTNING

Den 1 juli 2018 infördes ett nytt examensmål i högskoleförordningen om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Sedan 1 januari 2019 är det åtta utbildningar på grundnivå som har examensmålet. Dessa är fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen, tandläkarexamen och tandhygienistexamen. Med anledning av detta gav regeringen i mars 2018 Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till aktuella lärosäten.

Kunskapsstödet och utbildningsinsatserna ska främst erbjudas universitets- och högskolelärare samt annan personal med utbildningsansvar, och ska i enlighet med det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, inkludera frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor, våld mot barn samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål och hbtq-personers utsatthet för våld i nära relationer. I genomförandet av uppdraget bör utgångspunkterna för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor beaktas.

Jämställdhetsmyndigheten initierade under 2018 en studie i samarbete med Göteborgs universitet. Studien har under 2020 slutrapporterats och rapporten beskriver ett generellt behov av kunskapsutveckling och utbildning hos lärare och programansvariga vad gäller hela området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

En majoritet av lärosätena har infört examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination. Trots det bedömer Jämställdhetsmyndigheten att det behövs ett fortsatt kunskapsstöd riktat till universitet och högskolor och att flera delar behöver utvecklas inom detta.

- Det framtida kunskapsstödet behöver ta sikte på att utformas hållbart och fortsatt involvera lärosäten där expertkunskap och forskning inom området finns.
- Ett webbstöd för lärosäten behöver tas fram för att skapa långsiktiga förutsättningar för lärosätena att implementera examensmålet samt för att nå fler än de nu aktuella programmen.

- Det behövs anpassad information till utbildningsanordnare om innehållet och tillämpningen av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.
- Sverige har en viktig roll att inspirera övriga länder som ratificerat Istanbulkonventionen att ta del av erfarenheter från införandet av examensmålet.
- Effekten av examensmålet och dess implementeringen behöver utvärderas inom en rimlig tid från införandet.

En av alla åtgärder för att efterleva Istanbulkonventionens krav på utbildning var att ändra i högskoleförordningen för åtta program som leder till yrken där den professionella kan komma att möta både de som blir utsatta för våld och de som utövar våld.

De första studenterna, vid de 27 lärosäten och 84 program som berörs av examensmålet om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, kommer att ta sin examen under 2021–2024. Frågan är om examensmålet har haft någon effekt? Är studenterna bättre rustade vad gäller kunskap om hela området mäns våld mot kvinnor samt att möta de som utsätts för våld eller utövar våld? En utvärdering av implementeringen skulle bidra till fördjupad kunskap om effekterna av examensmålet.

1. BAKGRUND

Sedan 1 januari 2019 har åtta utbildningar på grundnivå ett examensmål i högskoleförordningen om att ”visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”.

År 2011 antogs Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, även kallad Istanbulkonventionen. Sverige ratificerade den 2014 och den trädde i kraft samma år.

Den 1 januari 2017 trädde regeringens tioåriga nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor i kraft. Strategin är en del av Sveriges arbete med att leva upp till sina åtaganden i Istanbulkonventionen. I stort överensstämmer strategin med Istanbulkonventionens tillämpningsområden.

I Istanbulkonventionens artikel 14 och 15 lyfts att parterna ska, när det är lämpligt, vidta åtgärder för att utbildningsmaterial om att bland annat könsrelaterat våld mot kvinnor ska ingå i formella läroplaner på alla utbildningsnivåer. Parterna ska anordna eller förstärka lämplig utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med brottsoffer eller förövare av alla våldshandlingar som faller inom ramen för konventionen.

I den nationella strategins åtgärdsprogram för den första perioden i strategin, 2017–2020, beskrivs att en ändring av examensbeskrivningarna i högskoleförordningens examensordning ska göras för yrkesexamina där det bedöms mest angeläget.

2. OM UPPDRAGET

Jämställdhetsmyndigheten har sedan 1 mars 2018 haft i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd i frågor som rör mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck till universitet och högskolor. Mer specifikt till lärosäten med utbildningar som har ”att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” som ett examensmål.

Regeringsuppdraget, att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck beslutades 15 mars 2018 och gällde till och med 2019. I Jämställdhetsmyndighetens regleringsbrev¹ för budgetår 2020 förlängdes uppdraget med ett år och i regleringsbrevet för 2021 förlängdes uppdraget ytterligare tre år.

Eftersom det nya examensmålet berör 27 lärosäten och 84 program, från Luleå i norr till Malmö i söder, ser Jämställdhetsmyndigheten det som helt avgörande att stöd ges nationellt och att flera utbildningsanordnare är involverade.

Under uppdragstiden har Jämställdhetsmyndigheten involverat fem universitet och högskolor där fördjupad kunskap om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck och kunskap om barns utsatthet finns. Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet, Barnafrid vid Linköpings universitet, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Göteborgs universitet och Malmö universitet har haft i uppdrag att utveckla och erbjuda kurser inom det nya examensmålet om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Därutöver har Barnafrid med stöd från Jämställdhetsmyndigheten tagit fram en webbutbildning, Basprogram om våld mot barn².

Studien³ med fokus på lärare och programansvarigas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har avslutats under året. Studien

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Jämställdhetsmyndigheten (A2019/02321/JÄM, A2019/02286/SV (delvis))

² <https://barnafrid.se/basprogram/>

³ Carlsson, Ninni (2020) Lärosätenas utbildningsbehov i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport. Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet

kommer att följas upp med en studie som utforskar studenters perspektiv gällande lärande och undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

2.1 PANDEMINS PÅVERKAN PÅ UPPDRAGET

Covid-19-pandemin har haft stor påverkan på genomförandet av uppdraget. Inledningsvis fick några kurser snabbt planeras om, från att ha varit planerade som på-plats-utbildningar till att genomföras som streamade onlineutbildningar. Några av kurserna har fått senareläggas.

Pandemin har inneburit att målgruppen, lärare och programansvariga, fått en ökad arbetsbelastning och därmed har många inte haft möjlighet att prioritera kurserna som erbjudits. Avsaknad av digital kunskap respektive digitala verktyg har även inneburit utmaningar.

De kurser som fick senareläggas kommer att hållas våren 2021. Kurserna planerades redan från början att genomföras digitalt, vilket inneburit att de från start har med sig pedagogiska anpassningar samt det identifierade behovet av att sprida ut utbildningstillfällena över tid.

Effekten av pandemin har till viss del även en positiv påverkan på uppdraget. Bland annat har de som inte haft ekonomiska resurser att åka till på-plats-utbildningar kunnat delta och de som inte haft möjlighet att avsätta heldagar för att gå på kurs har kunnat delta i större utsträckning.

Erfarenheterna av streamade utbildningar har gett kunskaper som kan tas tillvara i framtida satsningar på hållbara kunskapshöjande insatser, exempelvis i ett kommande webbstöd.

2.2 INHÄMTANDE AV SYNPUNKTER

Under 2020 har synpunkter inhämtats från de i uppdraget inskrivna myndigheter samt kursansvarig vid två samverkansmöten⁴. Vid det första mötet presenterades uppdraget och den andra delrapporten om lärosätenas utbildningsbehov samt några av huvudresultaten från enkät- och intervjustudien från Göteborgs universitet. Lärosätena redovisade sina genomförda och planerade aktiviteter.

⁴ Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Barnafrid vid Linköpings universitet, Göteborgs universitet, Jönköpings Hälsohögskola, Universitets – och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Socialstyrelsen samt Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland.

Vid det andra mötet presenterades slutrapporten ”Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”⁵. En efterföljande dialog fördes med ansvarig forskare vid Göteborgs universitet om framtida prioriteringar utifrån resultaten i rapporten.

Jämställdhetsmyndigheten har även samverkat med Polismyndighetens nationella samordnare av grundutbildning till polis för att ta del av deras erfarenheter av att inkludera ämnen och kunskaper motsvarande examensmålet i polisprogrammet. Poliser är en av de professioner som i sin yrkesutövning möter mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Lärosäten har examensmål inskrivna i högskoleförordningen till skillnad från polisprogrammet vars utbildningsplan fastställs av Polismyndigheten. Polisprogrammet har en ny utbildningsplan sedan 1 januari 2020 men har inte ett uttalat examensmål om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. Området ryms dock inom flera av utbildningsplanens specifika mål. I dialog med Polismyndighetens samordnare för polisutbildningen har Jämställdhetsmyndigheten inhämtat kunskap om deras arbete med att inkludera motsvarande examensmålet i polisprogrammen.

Utöver att Universitetskanslersämbetet (UKÄ) deltagit på samverkansmöten har myndigheten haft ett möte med representanter för UKÄ för att få närmare kunskap om deras tematiska uppföljningar fungerar, utifrån tankar att hitta ett sätt att följa upp implementeringen av examensmålet och göra en kvalitetsgranskning. UKÄ redogjorde övergripande för hur deras utvärderingssystem fungerar och hur de följer upp och genomför tematiska utvärderingar.

2.3 INTERNATIONELL UTBLICK

Med utgångspunkt i Istanbulkonventionen §15 har Sverige beslutat att införa ett examensmål om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Under 2020 planerades därför att presentera uppdraget på 11th European Conference on Gender Equality in Higher Education, 2020 i Madrid. Ett abstract har skickats in, men med anledning av rådande pandemi har konferensen flyttats fram till hösten 2021. Något besked om utvalda presentationer har ännu inte meddelats.

Ett abstract med samma fokus har även skickats till den digitala konferensen, 4th European Conference on Domestic Violence, hösten 2021. Besked om en eventuell medverkan väntas komma i april 2021.

⁵ Carlsson, Ninni. (2020). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

3. UPPDRAGETS GENOMFÖRANDE

Inom ramen för uppdraget, har lärare och programansvariga erbjudits en bredd av utbildningsinsatser. Fem lärosäten har fått i uppdrag att ta fram och genomföra kurser som ska vara ett stöd i att implementera examensmålet.

Resultaten från studien ”Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”⁶ från Göteborgs universitet har varit vägledande i uppdraget. Det har därför varit viktigt att erbjuda en bredd av utbildningsinsatser. Syftet med utbildningsinsatserna har varit att bidra till kunskapsutveckling för programansvariga och lärare, att bidra med såväl en introduktion till kunskapsområdet och pedagogiska processer som fördjupningskurser med fokus på flera olika våldsformer inom området.

Nationellt centrum för kvinnofrid har erbjudit en högskolepedagogisk kurs inom kunskapsområdet ”Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”, vilket ger en introduktion till kunskapsområdet och fokuserar på den pedagogiska processen och implementering av examensmålet.

Kursen har kompletterats med fem högskolekurser om tre högskolepoäng (3 hp). Dessa kurser ger en möjlighet till fördjupning, med en kortare introduktion till området samt hur kursens fokus kan implementeras i de program som deltagaren är verksam i.

För att nå ut med information om uppdragets utbildningsinsatser har Jämställdhetsmyndigheten skickat kurserbjudande direkt till programansvariga, haft information och anmälningslänkar för de flesta av kurserna under fliken ”Utbildning” på myndighetens webbplats, informerat i sociala medier och annonserat i Universitetslärarens tidning samt i Universitetslärarens nyhetsbrev.

⁶ Carlsson, Ninni. (2019). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer – Delrapport juli 2019*, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Carlsson, Ninni. (2020). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

3.1 STUDIEN OM LÄROSÄTENAS BEHOV AV STÖD

Jämställdhetsmyndigheten inledde under uppdragets första år ett samarbete med Göteborgs universitet. Syftet var, att med utgångspunkt i det nya examensmålet, genomföra en studie för att undersöka lärosätenas behov av stöd. Arbetet slutrappporterades i juli 2020⁷. Studien visar att det generellt skett en positiv utveckling jämfört med resultaten i Nationellt centrum för kvinnofrids kartläggning⁸ av arbetet med att integrera kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i lärosätenas utbildningar. Bland annat visade studien att en majoritet av lärosätena infört examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination, och att de flesta hade lärare anställda som undervisade och examinerade inom området. Trots det visade slutrappporten på ett stort utbildningsbehov för både lärarkollegierna och personal med övergripande utbildningsansvar.

Rapporten redogör för att cirka 70 procent av institutionerna bedömer att det finns ett behov av kunskapsutveckling på området. En övergripande slutsats är att utbildningsinsatser och kunskapsstöd i första hand bör erbjudas samtliga lärare och utbildningsansvariga inom de berörda professionsutbildningarna. Om lärosäten på sikt ska klara uppdraget på egen hand, att utbilda sina studenter inom hela området för examensmålet, behövs en breddad kompetens för all undervisande och utbildningsansvarig personal vid institutionerna. Det är angeläget, då lärarkollegierna i annat fall inte själva kommer att uppfylla det krav på kunskap som examensmålet kräver och som förväntas uppfyllas av studenterna.

En slutsats i rapporten, är att det är viktigt att ta utgångspunkt i, och bygga vidare på kunskaper, utbildningserfarenheter och professionsfärdigheter inom området som redan finns vid lärosätena. Detta har Jämställdhetsmyndigheten tagit fasta på i genomförandet av uppdraget genom att ge aktuella lärosäten i uppdrag att ta fram kurser som ska bidra till både ökad kunskap och vara ett stöd i att undervisa och examinera inom examensmålet.

En annan slutsats i rapporten var att lärosätenas befintliga resurser bör knytas till rekommendationen om att satsa på digitala pedagogiska verktyg med webbresurser. Exempelvis i form av filmer och föreläsningar samt att i samverkan med lärosäten och programnätverk genomföra workshoppar och seminarier.

⁷ Carlsson, Ninni. (2020). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

⁸ NCK. (2010). *Delrapport 2. Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*. NCK-rapport 2010:3, Uppsala.

Spetskunskap behöver kompletteras med en högskolepedagogisk guidning, där kunskap och färdighet kopplas till utvecklingen av kursplaner, undervisning samt examination som kompletteras med arbete på egen hand.

Ytterligare en rekommendation är att initiera ett tvärprofessionellt nätverk för berörda utbildningsanordnare. Syftet med ett sådant nätverk skulle vara att stärka den gemensamma kunskapsutvecklingen inom examensmålet.

Att bedriva undervisning inom examensmålet innebär inte nödvändigtvis att samtliga våldsformer som omfattas av Sveriges nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor⁹ inkluderas. Studien visar tydligt att de olika former av våld som ingår i examensmålet inte med självklarhet inkluderades i lärosätenas undervisning eller examination. Det blir därmed tydligt att förutom de utbildningsinsatser och kunskapsstöd som efterfrågas finns det ett behov av att genomföra insatser som bidrar till att utbildningsanordnarna får kännedom om bakgrund, syfte, innehåll och riktlinjer för examensmålet och dess begrepp.

3.2 KURSER SOM GENOMFÖRTS UNDER 2020

Jämställdhetsmyndigheten har under uppdragstiden arbetat för att involvera fler lämpliga lärosäten där kunskap och forskning om olika våldsområden finns. Några av utbildningarna som togs fram tidigt i uppdraget har kunnat erbjudas vid flera tillfällen under 2020, medan några genomförs för första gången under våren 2021.

Intresset och anmälningfrekvensen har varierat, det kan dels handla om vilket område inom mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation som har varit i fokus dels när i tiden kursen har genomförts. Det har varit viktigt att genomföra kurserna, speciellt då de har genomförts digitalt (streamade online), för att kunna kvalitetssäkra innehåll och upplägg samt utvärdera dem inför framtida insatser.

3.2.1 Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet

Under 2018 fick Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) i uppdrag att ta fram en högskolepedagogisk kurs. Från början inkluderade kursen enbart en basmodul som gav en introduktion till kunskapsområdet samt pedagogiska processer och anpassad didaktik. Under 2020 kompletterades basmodulen med en digital fördjupningsmodul på temat ”Att utbilda om våld”.

Basmodulen har enligt överenskommelse genomförts vid tre tillfällen varav två av dem digitalt via Zoom. Majoriteten av de som besvarat utvärderingsenkäten var nöjda med kursdagarna i stort och med upplägget med föreläsningar och

⁹ Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Skr. 2016/17:10, s.113–115

workshoppar, såväl vad gäller innehållet som omfattningen. Alla som svarade tyckte också att den digitala formen hade fungerat bra.

NCK publicerade i maj 2020 den digitala fördjupningsmodulen och utifrån Jämställdhetsmyndighetens önskemål har modulen även erbjudits de som gått någon av de genomförda 3 hp-kurserna på Barnafriid vid Linköpings universitet och Ersta Sköndal Bräcke Högskola. För närvarande är 92 personer registrerade.

I överenskommelsen med NCK ingick även att NCK skulle erbjuda en temadag, ”Att utbilda om våld – vilken kunskap behövs?”. Temadagen genomfördes digitalt under hösten 2020 och innehöll fyra föreläsningar inom ämnet samt lärande exempel på implementering av kursmålet från tandläkar-, socionom- och fysioterapeutprogrammen.

Utvärderingen visade att dagen levde upp till de svarandes förväntningar och de ansåg att innehållet var relevant för deras arbete.

3.2.2 Barnafriid, Linköpings universitet

Barnafriid fick 2019 i uppdrag att ta fram en 3 hp-kurs kopplat till examensmålet. Detta resulterade i kursen ”Att undervisa om våld mot barn i universitets- och högskolans utbildningar”. Kursen syftar till att kursdeltagarna ska förvärva kunskap i teori och metod om barns våldsutsatthet. Utbildningen innehåller även pedagogiska moment om att lära ut om våld. Kurstillfället som var planerat för våren 2020 fick senareläggas på grund av pandemin, den genomfördes digitalt efter sommaren samma år. Kursen var fulltecknad och sex av de aktuella programmen var representerade. De flesta deltagare angav att de i hög grad hade uppnått kursens lärandemål och att de pedagogiska formerna, föreläsningar, diskussioner med mera var värdefulla. Att kursen examinerades var värdefullt enligt flera. Många av deltagarna har efterfrågat en plattform eller liknande där personer som gått utbildningen kan dela information, dokument med mera och kunna delta i ett alumnätverk.

I samband med framtagandet av Barnafriids basprogram samt genomförandet av den första 3 hp-kursen lyftes det att bland skol- och förskolepersonal saknas kunskap om att möta barn som utsätts för våld samt att allt för många pedagoger inte ser barns behov av skydd och stöd¹⁰.

¹⁰ Markström, A-M. & Münger, A-C. (2020). *Lyssna, reagera och agera: Förskolans, skolans och fritidshemmets möte med barn och elever som upplever våld i nära relationer*. Studentlitteratur.

3.2.3 Ersta Sköndal Bräcke Högskola

Under 2019 genomfördes kursen ”Att examinera och inkludera kunskap om särskilt utsatta livsvillkor, 3 hp” för första gången. Kursen inkluderar bland annat kunskap om att vara utsatt för våld samt ha en funktionsnedsättning, vara äldre eller vara inom gruppen hbtq och moment om att i undervisningen inkludera särskilt utsatta grupper.

Under 2020 omarbetades utbildningen för att kunna erbjudas digitalt och har nu genomförts vid två tillfällen. I kursutvärderingen uppgav samtliga svarande att de instämde i att kursen nått upp till kursmålen och att examinationen var relevant i förhållande till kursens innehåll. Många uppgav att de saknade personliga möten och interaktionen med andra deltagare och föreläsare.

3.3 KURSER SOM GENOMFÖRS VÅREN 2021

De kurser som hållits under 2020 har alla genomförts vid ett eller flera tillfällen. För de kurser som ska genomföras under våren 2021 har arbetet med att ta fram kursplaner och få dem godkända pågått under 2020, kurserna har därför inte hunnit genomföras under 2020.

Ytterligare två lärosäten med spetskompetens och forskning inom området har involverats i arbetet. Dessa är Göteborgs universitet med fokus på prostitution och människohandel för sexuella ändamål och Malmö universitet med fokus på maskulinitetsfrågor och våld.

3.3.1 Barnafrid, Linköpings universitet

Barnafrid fick flytta fram två kurser som kommer att genomföras 2021. Den som påbörjades i januari 2021 har deltagare från fler olika lärosäten än tidigare kurser. Till den andra kursen har de som avanmält sig till tidigare kurs på grund av pandemin erbjudits plats. Kursen är fullbokad och kursstart sker i 17 mars.

3.3.2 Ersta Sköndal Bräcke högskola

Ersta Sköndal Bräcke högskola har haft i uppdrag att ta fram en 3 hp-kurs om att examinera och inkludera kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning. Kursdeltagaren ska efter avslutad kurs kunna redogöra för utsatthet förknippad med hedersrelaterat våld och förtryck, tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning. Kursen ska vara ett stöd i att utforma kursmoment inom ramen för examensmålet och kommer att genomföras vid ett tillfälle under våren 2021.

3.3.3 Göteborgs universitet

Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet har på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten tagit fram, och kommer under våren 2021 genomföra, en 3 hp-kurs om att undervisa om prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Deltagarna ska kunna använda kursen som ett stöd i att utforma kursplaner samt planera, genomföra och examinera kursmoment om prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

3.3.4 Malmö universitet

Malmö universitet har på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten tagit fram en 3 hp-kurs med fokus på makt och maskulinitet. På universitet finns erfarenheter från bland annat jämställdhetsintegrering av polisutbildningen samt att de har gjort en kartläggning om var och hur det går att arbeta med maktstrukturer, genus och normer i polisutbildningen.

Kursen syftar till att ge grundläggande kunskaper om relationer mellan maskulinitet och makt och öka deltagarnas förmåga att resonera och analysera olika uttryck för maskulinitet och makt. Målet är att deltagarna ska få verktyg att utforska relationer mellan maskulinitet och makt och vilka konsekvenser dessa får i arbetsvardagen, professionsutvecklingen och i samhället. Kursen kommer att genomföras vid ett tillfälle under våren 2021 och är fullbokad.

3.4 ANDRA AKTIVITETER INOM UPPDRAGET

Förutom de kurser som erbjudits lärosätena har Jämställdhetsmyndigheten varit delaktig i framtagandet av Barnafrids basprogram om våld mot barn. En enkät har skickats ut riktad till polisutbildningen och samtal har förts med Jönköpings hälsöhögskola om en studie riktad till studenter inom några av de aktuella programmen.

3.4.1 Barnafrids webbutbildning – Basprogram

I delrapporten om lärosätenas utbildningsbehov som Göteborgs universitet lämnade i juli 2019 framkom att det finns ett stort behov av utbildning i frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck och barns utsatthet för våld i familjen. Med anledning av det beslöt Jämställdhetsmyndigheten att ge stöd till den webbkurs om barn som far illa som Barnafrid redan planerade.

Jämställdhetsmyndigheten bedömer att webbkursen både, generellt och inom universitet och högskolor, kommer vara ett viktigt bidrag i arbetet med att höja kunskapen om barns utsatthet, inte minst barn som lever med våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Webbkursen lanserades 30 september 2020.

3.4.2 Enkät till lärosäten med polisprogram

Jämställdhetsmyndigheten har i samverkan med polisprogramansvarig sänt ut en enkät med frågor om området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är inkluderat i polisprogrammen. Enkäten gick ut till utbildningsansvariga vid de fem lärosäten som har uppdrag att erbjuda polisprogram. Fyra lärosäten besvarade enkäten.

Alla fyra lärosätena inkluderar mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation i undervisning och examination, i en eller flera kurser. Exempel på kurser är "Brott i nära relation" och "Relationsbrott". Men olika aspekter tas upp i hela utbildningen, bland annat inom kurserna "Brott och samhälle" och "Psyisk ohälsa". Alla lärosäten har lärare anställda vid den egna institutionen som ansvarar för undervisning respektive examination.

På frågan om vilka delar av området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation som ingår i undervisningen visade resultatet att i polisprogrammen inkluderas alla områden i väsentligt högre grad än vad resultatet visade i rapporten från Göteborgs universitet¹¹.

På frågan om det finns behov av utbildning för lärare och utbildningsansvariga svarade hälften att ett sådant behov finns.

På frågan om vilka områden som de önskade få fördjupad kunskap om önskades fördjupning om allt förutom våld i heterosexuella relationer. Det fanns även visst behov av stöd i att ta fram och utveckla kurser samt stöd i form av förslag på kurslitteratur och kompletterande referensmaterial.

Underlaget från enkäten är ett viktigt bidrag i det fortsatta arbetet med att erbjuda kunskapsstöd och utbildningsinsatser till universitets- och högskolelärare samt annan personal med utbildningsansvar.

Jämställdhetsmyndigheten menar att det finns lärdomar att hämta hos polisen inom ramen för arbetet med det nya examensmålet och kommer därför fortsatt ha en dialog med ansvariga och ta del av polisprogrammets erfarenheter.

3.4.3 Hälsohögskolan i Jönköping

Med undantag för del- och slutrapporten från Göteborgs universitet om lärosätenas behov av stöd finns det än så länge begränsad forskning om hur examensmålet har konkretiserats och implementeras. Det saknas bland annat kunskap om studenters syn på examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer och hur denna kunskap implementerats i studenternas utbildningar.

¹¹ Carlsson, Ninni. (2019). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer – Delrapport juli 2019*, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Hälsöhögskolan i Jönköping planerar en studie vars övergripande syfte är att utforska studenters perspektiv gällande lärande och undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation.

Den aktuella studien är tvärprofessionell och följer över tid studenter från tre av de professionsutbildningar (sjuksköterske-, socionom- och tandhygienistprogrammet) som omfattas av det nya examensmålet. Upplägget möjliggör jämförelser, samt studier av studenters perspektiv då det gäller roller och ansvar i relation till andra professioner i ärenden som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. En utgångspunkt i studien är att studenters perspektiv förändras och studien intresserar sig för likheter och skillnader över tid, både på individnivå, på gruppnivå och mellan de olika programmen.

Ansvarig forskare kommer att genomföra tre delstudier: en kvantitativ enkätstudie och två kvalitativa intervjustudier. Hälsöhögskolan i Jönköping har en förhoppning om att kunna inkludera fler lärosäten i genomförandet. Jämställdhetsmyndigheten stöder forskningsprojektet och kommer att ingå i en referensgrupp.

4. SLUTSATSER

I uppdraget har flera universitet och högskolor bidragit till olika kompetenshöjande insatser. Detta är något som Jämställdhetsmyndigheten bedömt vara ett verksamt arbetssätt. Dels för att nå ut nationellt, dels för att ta vara på den bredd och expertkunskap som finns i Sverige.

En majoritet av lärosätena har infört examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination och de flesta har lärare anställda som undervisar och examinerar inom området. Trots det, bedömer Jämställdhetsmyndigheten att det behövs ett fortsatt kunskapsstöd riktat till universitet och högskolor och att flera delar behöver utvecklas inom detta. Framför allt behövs

- ett kunskapsstöd som utformas hållbart och fortsatt involverar lärosäten där expertkunskap och forskning inom området finns
- ett webbstöd för lärosäten tas fram för att skapa förutsättningar för att nå många fler än de åtta utpekade programmen
- anpassad information tas fram till utbildningsanordnare om innehållet och tillämpningen av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Därutöver har Sverige även en viktig roll att inspirera och uppmuntra övriga länder som ratificerat Istanbulkonventionen att ta del av erfarenheter från införandet av examensmålet om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

4.1 FORTSATT KUNSKAPSSTÖD

Jämställdhetsmyndigheten kan konstatera att det fortsatt finns ett stort utbildningsbehov för både lärare och personal med övergripande utbildningsansvar. Det behövs dels utbildningsinsatser och kunskapsstöd anpassade efter förkunskaper och var i arbetet med implementeringen programmen befinner sig, dels utifrån lärarnas samt programansvarigas förutsättningar att kunna delta i kompetensutvecklingen.

De utbildningsinsatser som genomförts visar att kunskapshöjande insatser till heterogena grupper inte utgör något problem i pedagogiska sammanhang utan tvärtom kan kursdeltagare från olika professioner lära sig mycket av varandra.

4.1.1 Webbstöd för lärosäten

Det är tydligt att stödet till aktuella lärosäten behöver vara långsiktigt och hållbart. Därför är det önskvärt att framledes ta fram ett webbstöd i form av en webbplats som löpande uppdateras med referenser till kurslitteratur och aktuell forskning. Den skulle kunna fungera som en högskolepedagogisk bank med exempel på hur examensmålet kan brytas ner till explicita lärandemål, hur undervisning och examination kan utformas. Ett webbstöd skulle även kunna innehålla olika slags kunskapsstöd såsom webbaserade nationella grundutbildningar och digitala undervisningsmaterial riktad till alla professioner samt webbaserade professions specifika fördjupningskurser.

Ett digitalt stöd skulle även bidra till att öka deltagares förutsättningar att delta i kompetenshöjande insatser, såsom att den ger deltagarna möjligheten att ta del av utbildningar när de själva kan och ger stora möjligheter till att anpassa insatser utifrån programmens specifika behov. Delar av materialet skulle även kunna användas av lärare vid undervisning.

Jämställdhetsmyndigheten har påbörjat en dialog med Nationellt centrum för kvinnofrid för en samverkan kring framtagande av ett webbstöd för lärosäten. Delar av det digitala stödet finns redan att ta del av på webben. En del av arbetet med webbstödet blir därför att samla och sprida till målgruppen det som redan finns tillgängligt men även att planera för vad som ytterligare kan tas fram inom ramen för det förnyade uppdraget.

Jämställdhetsmyndigheten anser att webbstödet självklart ska vara riktat till lärosäten som utbildar inom de åtta aktuella programmen, men att det även ska vara öppet för andra intresserade. Det innebär att de som idag inte tillhör målgruppen kan låta sig inspireras men även stimuleras så att fler programansvariga kan få stöd i att föra in undervisning om detta i program som inte omfattas av examensmålet.

4.1.2 Upprepa befintliga kurser

Inom ramen för det förnyade uppdraget planerar Jämställdhetsmyndigheten att fortsatt erbjuda de kurser som tagits fram i samverkan med lärosätena, till dess att webbstödet för lärosäten är på plats. Kurserna kommer då att ytterligare kvalitetssäkras, exempelvis ska hedersrelaterat våld och förtryck inkluderas tydligt i alla kurser och det ska säkerställas att kurserna har med den bredd examensmålet omfattar. I samband med genomförandet kommer även diskussioner att föras om att vissa moment kan filmas för att sedan kunna inkluderas i det kommande webbstödet.

4.1.3 Utökad målgrupp

Flera aktörer, som inte tillhör målgruppen för uppdraget, har önskat få delta på de 3 hp-kurser som erbjudits. Några av de program som har det nya examensmålet i examensordningen har även specialistutbildningar, såsom specialistsjuksköterskor, där lärare och programansvariga har hört av sig. De har önskat ta del av kurserna för att kunna inkludera kunskap inom examensmålet även om examensmålet inte finns i deras examensordning. De anser det angeläget, då deras studenter i dagsläget inte erhållit någon obligatorisk utbildning med fokus på mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation i sin grundutbildning. Ett annat exempel är yrkeshögskolor som önskat detsamma, de utbildar exempelvis behandlingspedagoger och specialistundersköterskor.

Att ha ett öppet webbstöd kan också nå de som redan examinerats inom de aktuella programmen, vilket gör att webbstödet till viss mån svarar upp till det som lyfts i GREVIOs¹² rekommendation §92 ”att för all socialtjänstpersonal införa systematisk och obligatorisk grundläggande utbildning och fortbildning om alla former av våld som omfattas av Istanbulkonventionen”¹³.

Anmälningarna till kurserna visar också tydligt på att det finns ett behov av att fler utbildningar bör var aktuella för att inkludera examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, något som Jämställdhetsmyndigheten pekat på i tidigare redovisningar. Det gäller utbildningar till yrken där den professionella i sin yrkesutövning kan komma att möta människor som är utsatta för våld eller är våldsutövare. Exempel på detta är alla lärarutbildningar oavsett inriktning, arbetsterapeuter, teckenspråkstolkare, audionomer, dietister och logopedier.

4.2 KUNSKAP OM EXAMENSMÅLETS BREDD

Lärares och utbildningsansvarigas förståelse för våldsområdet och begreppen som omfattas av examensmålet överensstämmer inte med Sveriges åtagande inom ramen för Istanbulkonventionen samt den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten gör därför bedömningen att en kompetenshöjande insats med detta fokus bör genomföras. Den ska riktas till lärosätenas ledningsgrupper och programansvariga och innehålla information och kunskap om examensmålets bakgrund, syfte och innehåll.

¹² GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) är Europarådets expertgrupp och Istanbulkonventionens granskningsorgan.

¹³ <https://www.regeringen.se/4ada76/contentassets/f0fbdac986ca4c4b9f4fd7781bc33698/europaradet-grevios-rekommendationer-till-sverige-pa-svenska.pdf>

4.3 UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Att lärosätena kommit förhållandevis långt med implementeringen av examensmålet, innebär inte nödvändigtvis att de i undervisningen inkluderar samtliga våldsformer som omfattas av Sveriges nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. En uppföljning av hur samtliga aktuella program har implementerat examensmålet bör framöver initieras samt en kvalitetsuppföljning för att klarlägga om examensmålet bredd inkluderas.

De första studenterna som påbörjat sin utbildning efter att examensmålet började gälla 1 juli 2018 tar examen under åren 2021–2024, det är olika beroende på att de berörda utbildningarna är olika långa. Frågan är om examensmålet har haft någon effekt? Att visa kunskap, är första nivån enligt Bolognaprocessens tre målnivåer:

- 1) kunskap och förståelse
- 2) färdighet och förmåga samt
- 3) värderingsförmåga och förhållningssätt.

Det skulle vara av vikt att efter examen följa upp studenter som omfattats av studien, exempelvis efter ett år och efter tre år, för att se vilken effekt examensmålet fått samt avgöra om det behöver fördjupas med ytterligare någon nivå.

4.4 INTERNATIONELLT ARBETE

Under uppdraget har Jämställdhetsmyndigheten undersökt hur de nordiska länderna har tagit sig an Istanbulkonventionen § 15, det vill säga, att parterna ska anordna eller förstärka lämplig utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med brottsoffer eller förövare av alla våldshandlingar som faller inom ramen för konventionen. Övriga nordiska länder saknar motsvarighet till examensmålet, det finns inte något gemensamt arbete för att tillgodose § 15.

Det gör att det blir viktigt att synliggöra och förmedla uppdragets resultat, både med de nordiska grannländerna och övriga Europa.

Jämställdhetsmyndigheten förhoppning är att få möjlighet att sprida kunskap om det nya examensmålet på såväl internationella som europeiska konferenser, för att inspirera andra länder att ta sig an Istanbulkonventionens § 15 på liknande sätt som Sverige. Jämställdhetsmyndigheten ser detta som en viktig del av sitt internationella åtagande. I samband med medverkan kommer en kort information om uppdraget och resultatet tas fram på engelska.

Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tel: 031-392 90 00
www.jamstalldhetsmyndigheten.se

**JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN**